

**БЮДЖЕТ ТАШКИЛОТЛАРИДА ОЗИҚ – ОВҚАТ
МАҲСУЛОТЛАРИНИНГ МЕЪЁРИ ВА УНДАН
ОҒИШИШЛАР ҲИСОБ-КИТОБИ**

Исканов Холжигит Нуркосимович

Тошкент давлат иқтисодиёт университети доценти

Аннотация: Ушбу мақолада бюджет ташкилотларида озиқ-овқат маҳсулотларининг меъёрини ҳисоблаш ва уни ҳаражатлар сметасининг ҳаражат моддаларида акс эттириш масалалари ёритилган. Бюджет ташкилотларида озиқ-овқат маҳсулотлари ҳаракати билан боғлиқ беш йиллик ҳисобот маълумотлари ўрганилган. Бюджет ташкилотларида озиқ – овқат маҳсулотлари меъёри аниқланиб, ундаги оғишишлар таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: меъёр, молия йили, озиқ-овқат маҳсулотлари, бюджет ташкилоти, субсчёт, ҳаражат, қолдиқ, ҳисобот.

**РАСЧЕТ ПИЩЕВЫХ НОРМ И ОТКЛОНЕНИЙ ОТ НИХ В
ГОСУДАРСТВЕННЫХ БЮДЖЕТНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ**

Исканов Холжигит Нуркосимович,

Доцент Ташкентского государственного экономического университета

Аннотация: В данной статье рассмотрены вопросы расчета нормы продуктов питания в бюджетных организациях и отражения ее в статьях затрат сметы расходов. Изучены пятилетние отчетные данные по движению пищевых продуктов в бюджетных организациях. В бюджетных организациях определялась норма пищевых продуктов и анализировались отклонения в ней.

Ключевые слова: норма, финансовый год, продукты питания, бюджетная организация, субсчет, расход, сальдо, отчет.

Кириш. Бюджет ташкилотлари фаолият хусусиятларидан келиб чиқиб, уларда ҳисоб ишларини юритиш билан боғлиқ ўзига хос жиҳатлар мавжуд. Хусусан, тиббиёт муассасаларида озиқ–овқат маҳсулотларига эҳтиёж юқори бўлади. Ўз навбатида даволаш муассасаларида озиқ–овқат маҳсулотлари ҳисобини ташкил этиш ва юритиш орқали уларнинг ҳаракатини назорат қилиш мумкин. Шунингдек, озиқ–овқат маҳсулотларининг ҳисобини ташкил этиш ва юритиш натижасида стационар тиббиёт ташкилотларини узлуксиз ва самарали тарзда озиқ – овқат маҳсулотлари билан таъминлаш амалга оширилади. Биз қўйидаги давлат тиббиёт ташкилотларида озиқ–овқат маҳсулотлари ҳаракати билан боғлиқ маълумотларни кўриб ўтамиз (1–жадвал).

1–жадвал

Давлат тиббиёт ташкилотларида бюджет маблағлари ҳисобидан
кирим қилинган озиқ-овқат маҳсулотлари ҳаракати тўғрисида
маълумот¹, (минг сўмда)

Кўрсаткич номи	Йиллар	Йил бошига қолдиқ	Кирим	Чиқим	Йил охирига қолдиқ
Ногиронлиги бўлган шахсларни реабилитация қилиш ва протезлаш миллий маркази					
Озиқ-овқат маҳсулотлари	2017	61 016,2	763 010,1	750 159,2	73 867,1
	2018	73 867,1	119 311,1	193 178,2	
	2019				
	2020		1 268 377,8	1 268 377,8	
	2021				
Тошкент вилояти ихтисослаштирилган соматик шифохонаси					
Озиқ-овқат маҳсулотлари	2017		30 701,5	30 701,5	
	2018		42 565,6	42 565,6	
	2019		53 998,6	53 998,6	
	2020		51 202,6	51 202,6	
	2021				

Демак, 1 – жадвалда тадқиқот объекти ҳисобланган Ногиронлиги бўлган шахсларни реабилитация қилиш ва протезлаш миллий маркази ва Тошкент вилояти ихтисослаштирилган соматик шифохонасининг сўнгги беш йиллик озиқ-овқат маҳсулотлари ҳаракати тўғрисидаги маълумотлари акс эттирилган.

Ногиронлиги бўлган шахсларни реабилитация қилиш ва протезлаш миллий марказида 2017–2018 йиллар бўйича озиқ-овқат маҳсулотлари омборга кирим қилиниб, марказ ошхонасида беморлар учун таом тайёрланган, ошхона фаолият кўрсатган. 2019 йилдан бошлаб беморларни овқат билан таъминлаш хизмати аутсорсингга ўтказилган. Пандемия туфайли 2020 йилда марказга чет эллардан Covid–19 инфекцияси билан касалланган беморлар келтирилиб даволанганлиги туфайли ошхона фаолияти йўлга қўйилган.

Тошкент вилояти ихтисослаштирилган соматик шифохонасида 2021 йилдан бошлаб беморларни овқат билан таъминлаш хизмати аутсорсингга ўтказилган. 2017–2021 йиллар мобайнида ордер билан даволанган беморлар учун шифохона ошхонасида таом тайёрлаб бериш йўлга қўйилган. Шифохонанинг 2017–2021 йиллардаги ҳисоботларида озиқ-овқат маҳсулотлари бўйича йил охирида қолдиқ қолмаслигига сабаб, маҳсулотларнинг узлуксизлигини таъминлаш учун

¹ Тадқиқот объектларининг молиявий ҳисобот маълумотлари асосида муаллиф ҳисоб-китоблари

бюджетдан ташқари маблағлар ҳисобидан ҳам харид қилинганлигидир.

Давлат тиббиёт ташкилотларида озиқ–овқат маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлаш, уларнинг қолдиғини етарлича даража бўлиши, сифатли ва яроқли бўлиши учун улар билан боғлиқ лимитларни белгилаш зарур саналади.

Муҳокама ва натижалар. Стационар тиббиёт ташкилотларида товар–моддий захиралари, хусусан, озиқ–овқат маҳсулотлари бўйича молия йили охирига бўлган қолдиқлар таҳлил қилинади[1]. Агар стационар даволаш муассасаларини молий йили охирида бўлган озиқ–овқат маҳсулотлари бўйича қолдиқ қиймати белгиланган лимит (меъёр)дан ортиқча бўлса, кейинги молия йилида бюджет маблағлари бўйича харажатлар сметасида озиқ–овқат маҳсулотлари сотиб олиш учун киритиладиган сумма лимитдан ортиқ суммага камайтиради.

Стационар тиббиёт ташкилотларида озиқ–овқат маҳсулотларининг молия йили охирига ўрнатилган меъёрини аниқлаш учун “Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетини тузиш ва ижро этиш қоидалари” (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида 2002 йил 14 мартда 1111-сон билан рўйхатга олинган) да белгиланган кўрсаткичлардан фойдаланилади.

Ушбу қоидаларда товар–моддий захиралар ўрнатилган меъёрини аниқлаш учун белгиланган кун меъёрлари берилган бўлиб, озиқ–овқат маҳсулотлари (мавсумий тайёрлашдан ташқари) учун белгиланган кун меъёри 15 кун этиб белгиланган. Стационар тиббиёт ташкилотларида озиқ–овқат маҳсулотлари бўйича йил охирига қодикни меъёрини аниқлаш учун “Номолиявий активлар ҳаракати тўғрисида”ги ҳисоботнинг 061 “Озиқ–овқат маҳсулотлари” субсчёти бўйича йил давомида ташкилот эҳтиёжлари учун сарфланган озиқ–овқат маҳсулотлари қиймати олиниб, тиббиёт ташкилотлари бўйича озиқ–овқат маҳсулотларининг ҳар бир гуруҳи бўйича кўрсатилган сумма 360 кунга бўлинади ва чиққан натижа озиқ–овқат маҳсулотлари (мавсумий тайёрлашдан ташқари) учун белгиланган кун меъёрига кўпайтиради [7].

Шунингдек, озиқ–овқат маҳсулотлари (мавсумий тайёрлашдан ташқари) бўйича аниқланган меъёр муассаса бухгалтерия балансининг 061 “Озиқ–овқат маҳсулотлари” субсчёти қолдиғи билан солиштирилади[2]. Агар озиқ–овқат маҳсулотлари қолдиғи чиққан меъёрдан ортиқ бўлса, ўша суммага кейинги йил харажатлар сметасида 4–гуруҳ “Бошқа харажатлар”нинг 42–52–300 “Озиқ–овқат маҳсулотлари” харажат моддаси суммасини молиялаштириш камайтиради.

Стационар тиббиёт ташкилотларини озиқ–овқат маҳсулотлари узлуксиз таъминлаш, уларнинг қолдиғини етарлича даража бўлиши, сифатли ва яроқли бўлиши учун улар билан боғлиқ лимитларни белгилаш зарур саналади. Буни биз давлат тиббиёт ташкилотларида бухгалтерия ҳисобини юритиш бўйича илмий–тадқиқот ишларини олиб бориш жараёнида кузатдик [6].

Стационар тиббиёт ташкилотларида керакли озиқ–овқат маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлашда улар бўйича ички бошқарув, ҳисобдорлик ва назорат тизимининг тўғри йўлга қўйилганлиги муҳимдир[4]. Тадқиқот объекти ҳисобланган стационар тиббиёт ташкилотларида ушбу ҳолатнинг тўғри амалга оширилаётганлиги ёки тўғрилигини аниқлаш учун озиқ–овқат маҳсулотлари бўйича белгиланган лимитлар ва ундан оғишларни аниқлаймиз (2–жадвал).

2–жадвал

Озиқ – овқат маҳсулотлари меъёри ва ундан оғишишлар (минг сўм)²

Кўрсаткич номи	Йиллар	Йил бошига қолдиқ	Кирим	Чиқим	Лимит	Йил охирига қолдиқ	Лимитдан оғишиш
Ногиронлиги бўлган шахсларни реабилитация қилиш ва протезлаш миллий маркази							
Озиқ-овқат маҳсулотлари	2017	61 016,2	763 010,1	750 159,2	31 256,6	73 867,1	-42 610,5
	2018	73 867,1	119 311,1	193 178,2	8 049,1		8 049,1
	2019						
	2020		1 268 377,8	1 268 377,8	52 849,1		52 849,1
	2021						
Тошкент вилояти ихтисослаштирилган соматика шифохонаси							
Озиқ-овқат маҳсулотлари	2017		30 701,5	30 701,5	1 279,2		1 279,2
	2018		42 565,6	42 565,6	1 773,6		1 773,6
	2019		53 998,6	53 998,6	2 250,0		2 250,0
	2020		51 202,6	51 202,6	2 133,4		2 133,4
	2021						

2–жадвалда тадқиқот объектлари сифатида стационар тиббиёт ташкилотлари ҳисобланган Ногиронлиги бўлган шахсларни реабилитация қилиш ва протезлаш миллий маркази ва Тошкент вилояти ихтисослаштирилган соматика шифохонасининг 2017-2021 йиллардаги бюджет маблағлари ҳисобидан кирим қилиниб, сарфланган озиқ–овқат маҳсулотлари меъёри таҳлил қилинган.

Ногиронлиги бўлган шахсларни реабилитация қилиш ва протезлаш миллий марказининг озиқ–овқат маҳсулотларини ўрнатилган меъёрлар бўйича 2017–2021 йиллардаги таҳлили шуни кўрсатадики, 2017 йил йиллик ҳисоботида асосан озиқ–овқат маҳсулотларининг йил охиридаги қолдиғи 73 867,1 минг сўмни ташкил этган бўлиб, бу меъёрдан (лимитдан) 42 610,5 минг сўм ортиқча эканлигидан далолат беради. Марказнинг 2018 йилдан 2021 йилгача номолиявий активлар ҳаракати тўғрисидаги ҳисоботи ўрганилганда озиқ–овқат маҳсулотлари бўйича

² Тадқиқот объектларининг молиявий ҳисобот маълумотлари асосида муаллиф томонидан шакллантирилган

йил охирига қолдиқ қолмаганлигини кўришимиз мумкин. Фақатгина 2020 йилда марказ коронавирус инфекцияси (COVID–19)ни юқтирган беморларни даволайдиган муассасага ихтисослаштирилганлиги учун озиқ–овқат маҳсулотлари сарфланган.

Марказда даволанаётган беморларни озиқ–овқат маҳсулотлари билан таъминлаш 2019 йилдан аутсорсинг хизматига ўтказилган бўлиб, марказнинг ошхонаси учун ажратилган ходимлар штати қисқартирилган.

Тошкент вилояти ихтисослаштирилган соматика шифохонасининг 2017–2021 йиллардаги ҳисоботида асосан озиқ–овқат маҳсулотларини ўрнатилган меъёрлар бўйича ҳисоб–китоб қилинганда, шифохонанинг 2017–2020 йилларда озиқ–овқат маҳсулотлари бўйича йил охирида қолдиқ мавжуд эмас. 2021 йилдан шифохонада даволанаётган беморларни озиқ–овқат маҳсулотлари билан таъминлаш аутсорсинг хизматига ўтказилган.

Жадвал маълумотларидан кўришиб турибдики, Тошкент вилояти ихтисослаштирилган соматика шифохонаси ҳам 2017–2020 йилларда белгиланган кун меъёри бўйича озиқ–овқат маҳсулотлари учун бюджет маблағларига эҳтиёжи 2017 йилда 1 279,2 минг сўм, 2018 йилда 1773,6 минг сўм, 2019 йилда 2 250 минг сўм ва 2020 йилда эса 2 133,4 минг сўмни ташкил қилган.

Хулоса. Стационар тиббиёт ташкилотлари ҳисобот маълумотларининг таҳлилидан шуни хулоса қилиш мумкинки, бюджет маблағларидан мақсадли ва самарали фойдаланиш учун тиббиёт ташкилотлари фаолият йўналишига мос тарзда бухгалтерия ҳисобининг ташкилий, техник ва услубий таъминотини шакллантириш ҳамда ташкилот таркибий бўлимларининг бухгалтерия билан ахборот алмашиш тизимини такомиллаштириш керак.

Давлат тиббиёт ташкилотларида бюджет маблағлари ҳисобидан кирим қилинган озиқ–овқат маҳсулотлари ҳаракатини назорат қилишда моддий жавобгар шахсларни ҳисобдорлигини таъминлаш зарур. Бунинг учун тиббиёт ташкилотларида бошқарув қарорларини қабул қилишни таъминлаш мақсадида бошқарув ҳисобини жорий этиш муҳим аҳамиятга эга.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Mehmonov S.U., Kuliboyev A.Sh. Account of extra-budgetary funds of budget organizations. Study guide. - Т.: "Economy - Finance", 2018. - 192 p.
2. Kuliboev A.Sh. «Rules and steps of accounting policy in state medical institutions». //International scientific and practical conference «Modern psychology and pedagogy: Problems and solutions» Imperial College London, 16.04.2022. – Pp. 575-580.
3. Кулибоев А. ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА БУХГАЛТЕРИЯ ҲИСОБИНИНГ УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ //Ижтимоий-гуманитар фанларнинг

долзарб муаммолари/Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук/Actual Problems of Humanities and Social Sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 8.

4. Кулибоев Азамат Шоназарович (2023) “ДАВЛАТ ТИББИЁТ ТАШКИЛОТЛАРИДА ОЗИҚ – ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИНИНГ МЕЪЁРИ ВА УНДАН ОҒИШИШЛАРНИ ҲИСОБЛАШ”, Лучшие интеллектуальные исследования, 2(1), pp.147–153. Available at: <http://web-journal.ru/index.php/journal/article/view/321>

5. Кулибоев А. Ш. БЮДЖЕТ НАЗОРАТИНИНГ НАЗАРИЙ–УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ //World scientific research journal. – 2023. – Т. 16. – №. 1. – С. 31-37.

6. Ostonokulov Azamat Abdukarimovich. Improving Accounting of settlements with Suppliers and Buyers in Public Sector Institutions. American Journal of Economics and Business Management. ISSN: 2576-5973. Vol. 4, № 2, 2021.

7. Ostonokulov A.A. Budget Organizations Formation and Improving Accounting for Out-of-Budget Budgets. // International Journal of Advanced Science and Technology. ISSN: 2005-4238 IJAST. Copyright © 2020. SERSC Vol. 29, No. 8s, (2020), pp. 11-16.